

પરિષદવૃત્ત

સંકલન : રાજેન્દ્ર પટેલ

‘હે નૂતન’ રવીન્દ્રનાથનો છેલ્લો જન્મદિવસ

૭મી મે-૨૦૧૦ના દિવસે રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની દોઢસોમી જન્મજયંતી નિમિત્તે એક કાર્યક્રમનું આયોજન ‘પરિતોષ’ કૃષ્ણકોલોનીમાં કરવામાં આવ્યું હતું. શ્રી નિરંજન ભગત, શૈલેષ પારેખ અને સુજા શાહે રવીન્દ્રનાથના અંતિમ (૭મી મે-૧૯૪૧) જન્મદિવસને ધ્યાનમાં રાખી એ વખતના એ સમયે રચાયેલી કવિતા ‘હે નૂતન’ અને એ સમયની રવીન્દ્રનાથની માનસિકતા વિશે તૈયાર કરેલ દશ્ય-શ્રાવ્ય કાર્યક્રમની પ્રસ્તુતી કરી હતી. પ્રસ્તુતીના આરંભે ગીત શરૂ થતાં ‘પરિતોષ’ના મયૂરોએ કેકા કરી જાણે પ્રતિઘોષ આપ્યો અને ભાવકોએ પ્રસન્નતાથી આખો કાર્યક્રમ માણ્યો હતો.

S

ખંડિત તૃણાંકૂરની સોનેરી ઝાંચ

આંખો મેં કોઈ ખ્વાબ સુનેહરા નહીં આતા,
ઈસ ઝીલ પે અબ કોઈ પરીન્દા નહીં આતા.
હાલાતને ચેહરે કી ચમક છીન લી વરના,
દો ચાર બરસ મેં તો બુઢાપા નહીં આતા.

શબ્દીર હુસેન હુસેનમીયા

વિશ્વપુસ્તક દિવસે (૨૩ એપ્રિલ) ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદે ‘વાંચે ગુજરાત’ અભિયાન અંતર્ગત સાબરમતી જેલમાં એક વિશિષ્ટ કાર્યક્રમનો આરંભ કર્યો. ગુજરાતની તમામ ૨૫ જેલમાં પુસ્તકો ભેટ આપવાં તથા દરેક જેલમાં એક કવિસંમેલન યોજવું, જેમાં નીવડેલાં કવિઓ સાથે બંદીવાન સર્જકો પણ કાવ્યપાઠ કરે એમ આયોજન થયું.

ઉપરની કાવ્યપંક્તિઓ સાબરમતી જેલના એક બંદીવાન બંધુની છે. એ ઘેર ગયો ને પત્નીએ પૂછ્યું, જેલનું જીવન કેવું હોય છે ? ત્યારે તેના જવાબમાં એમનાથી ઉપરની કાવ્યપંક્તિઓ રચાઈ ગઈ. આ કવિસંમેલનનું સંચાલન પ્રસિદ્ધ ગઝલકાર રાજેશ વ્યાસે કર્યું. એમની સાથે ભાવેશ ભટ્ટ, અનિલ ચાવડા, હરદ્વાર ગોસ્વામી, કૃષ્ણ દવે, મનીષ પાઠક તથા રાજેન્દ્ર પટેલ ઉપસ્થિત હતા. જ્યારે બંદીવાન ભાઈ-બહેનોમાંથી દસ સર્જકોએ પોતાની રચનાનું પઠન કર્યું ! પરિષદ વતી પુસ્તકાલયમાંથી ગંગારામ વાઘેલા તથા દીપ્તિ શાહ ઉપસ્થિત રહ્યાં અને જેલ અધિકારી શ્રી પી. સી. ઠાકુરને પુસ્તકો અર્પણ કર્યાં.

બીજો કાર્યક્રમ વડોદરા જેલમાં તા. ૯-૫-૧૦ના રોજ યોજાયો. આ કાર્યક્રમમાં જેલના સાત સર્જકો સાથે વડોદરાના આઠ કવિઓએ કાવ્યપાઠ કર્યો. કવિ શ્રી જયદેવ શુક્લ, મકરંદ મૂસળે, વિરંચી ત્રિવેદી, રાજેશ પંડ્યા, ભરત ભટ્ટ, દિનેશ ડોંગરે, દુર્ગેશ ઉપાધ્યાય, ગુલામ અબ્બાસ ‘નાશાદ’ સાથે રાજેન્દ્ર પટેલ ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. વડોદરા જેલમાં એક બંદીવાન બંધુએ અદ્ભુત અભિવ્યક્તિ રજૂ કરતી રચના રજૂ કરી, એ આ મુજબ હતી.

“મારી ઢોળાયેલી સુવર્ણ સ્મૃતિઓના ખંડિત તૃણાંકૂર ખોળું છું.”

ત્રીજો કાર્યક્રમ તા. ૨૩-૫-૧૦ના રોજ સુરત જેલમાં પ્રમુખ શ્રી ભગવતીકુમાર શર્માની ઉપસ્થિતિમાં યોજાયો હતો. અગાઉ ૫૦૦ પુસ્તકો સુરત જેલમાં મોકલી દેવામાં આવ્યાં હતાં. આ કવિસંમેલનમાં રઈશ મણિયાર, રવીન્દ્ર પારેખ, બકુલેશ દેસાઈ, મુકુલ ચોકસી, કિરણ ચૌહાણ, ગૌરાંગ ઠાકર, યામિની વ્યાસ તથા જનક નાયકે પોતાની કૃતિનું પઠન કર્યું હતું. બંદીવાન બંધુઓની પ્રસન્નતા જાણે અંકે થઈ.

વડોદરા જેલમાં કાર્યક્રમની અધવચ્ચે કેદીઓમાંથી એક ચિઠ્ઠી આવી હતી. એ આ મુજબ હતી.

૯th May ૨૦૦૯

સાહેબ,

હું મારી એક જ ગઝલ રજૂ કરવા માંગું છું. જો આપ પરવાનગી આપો તો.

નમ્ર સૂચન :

જ્ઞાનપીઠ એવાર્ડ વિજેતાઓની રચનાઓનું સંકલન ઉપલબ્ધ છે ?

શેખ સાદી અને મૌલાના રૂમની મટાનવીનું ગુજરાતી ભાષાંતર જો ઉપલબ્ધ હોય તો મોકલાવવા નમ્ર વિનંતી.

– ઈમરાન મિર્ઝા ‘શમ્શ’

(કાચા કામના કેદી)

આપણા કવિઓએ ઘણાં કવિસંમેલનોમાં, મુશાયરામાં ભાગ લીધો હશે. ક્યાંય કાવ્યપઠનથી રુદ્ધન કરતાં શ્રોતાઓ જોવા મળ્યા છે ? સાબરમતી જેલમાં શ્રોતાઓને રડતાં અમે જોયા છે !

‘વાંચે ગુજરાત’ અભિયાન અંતર્ગત આખું વર્ષ ચાલનારો આ કાર્યક્રમ હવે પછી, ૨૦ જૂને રાજકોટ જેલમાં તથા ૨૭ જૂને ભાવનગર યોજાશે. પરિષદ ‘વાંચે ગુજરાત’ અભિયાન અંતર્ગત એક બીજા કાર્યક્રમનો આરંભ કરશે. એ છે “મને ગમતું પુસ્તક વાર્તાલાપ” સમગ્ર ગુજરાતમાં સોથી અધિક આ વાર્તાલાપ ગોઠવાય એવો હાલ પ્રયત્ન ચાલી રહ્યો છે. જે કોઈ સંસ્થા કે વ્યક્તિને આ કાર્યક્રમમાં ભાગ લેવો હોય એ પરિષદના કાર્યાલયમાં તરત જાણ કરે.

S

લેખિકાસત્ર – અહેવાલ

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અને અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદ બૃહદ, વાચકમંચ – સુરતના સંયુક્ત ઉપક્રમે તા. ૧૬-૫-૧૦ અને ૧૭-૫-૧૦ના રોજ લેખિકાસત્રનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. ઉદ્ઘાટન બેઠકની ભૂમિકા પરિષદમંત્રી શ્રી રાજેન્દ્ર પટેલે વર્જિનિયા વુલ્ફને યાદ કરીને બાંધી આપી હતી. સાહિત્ય પરિષદ પ્રમુખ શ્રી ભગવતીકુમાર શર્માએ દીપ-પ્રાગટ્ય કરી લેખિકાસત્રનું ઉદ્ઘાટન કર્યું હતું. જેમની વિશેષ ઉપસ્થિતિ હતી તેવા ધ્રુલતાબહેન પારેખને તેમણે નારીનું ગૌરવ કહી બિરદાવ્યા હતા. રવીન્દ્ર પારેખે મહત્ત્વનું વક્તવ્ય આપ્યું હતું. સત્રના પ્રમુખ હિંમાંશીબહેને નારીની સર્જકતાની નોંધ ઓછી લેવાય છે તે તરફ અંગુલિનિર્દેશ કર્યો હતો.

પ્રથમ બેઠક 'સાહિત્યમાં સ્ત્રી'ના અધ્યક્ષપદેથી શરીફા વીજળીવાળાએ તેમણે ઈ. પૂ.ની મીડિયાથી શરૂ કરી સાંપ્રત સમય સુધીનાં નારીપાત્રો વિશે વિવેચનાત્મક છણાવટ કરી હતી. લેખકો દ્વારા સાહિત્યમાં નારીનિરૂપણમાં શ્રી ભરત મહેતાએ પિતૃસત્તા તરફ અને વિરોધી એમ બંને વલણો રજૂ કર્યાં હતાં. દક્ષા વ્યાસે લેખિકાનું પ્રમાણ ઓછું છે તેના કારણમાં સ્ત્રીઓને ઓછી મોકળાશ મળે છે તેમ જણાવ્યું હતું. બેઠકનું સંચાલન શ્રી પ્રફુલ્લ રાવલે કર્યું હતું.

બીજી બેઠક 'ગુજરાતી નિબંધમાં લેખિકાઓનું યોગદાન' અંગે હતી. સર્વશ્રી ભારતી રાણે, અવંતિકા ગુણવંત, સ્વાતિ મેઢ, કલ્પના દેસાઈ, આમ્રપાલી દેસાઈએ કેન્દ્રિયત રજૂ કરી હતી. અધ્યક્ષ શ્રી દર્શના ધોળકિયાએ નર્મદને ટાંકતા નિબંધ લખવા એ જેવીતેવી વાત નથી તેમ કહી નિબંધસાહિત્યમાં લેખિકાઓના યોગદાનની વાત કરી હતી. સંચાલન ઋજુતા ગાંધીનું હતું.

ત્રીજી બેઠક 'ગુજરાતી કવિતામાં લેખિકાઓનું યોગદાન' વિશે હતી. શ્રી રક્ષા દવેએ (લખવાની) ખંજવાળ ઊપડે છે એટલે લખું છું તેમ કહી કેન્દ્રિયત રજૂ કરી તો રીના મહેતા અને રીતા ભટ્ટે હોવાની અનુભૂતિ એ જ કવિતા છે તેમ સ્પષ્ટ કર્યું હતું. 'સર્જનાત્મકતા અંદરથી આવતો ધક્કો છે' એવી કેન્દ્રિયત સંસ્કૃતિરાણી દેસાઈએ આપી હતી. સત્ય અને જાતને ઓળખવાની વાત પ્રજ્ઞા પટેલે કરી હતી. અધ્યક્ષ શ્રી ઉષા ઉપાધ્યાયે યશવંત શુક્લને ટાંકતા કહ્યું હતું કે સર્જકતામાં સ્ત્રી-પુરુષના ભેદ હોતા નથી તો પણ નારી વધુ સૂક્ષ્મતાથી લખે છે. સંચાલન સંધ્યા ભટ્ટનું હતું.

તે જ દિવસની રાત્રિબેઠકમાં સ્મિતા પારેખના બાળવાર્તાસંગ્રહ 'કીડી પહેલવાન'નું અને મુ. ધ્રુલતા પારેખના પુસ્તક 'ઋતાકુંજ-૨'નું લોકાર્પણ શ્રી શ્રદ્ધા ત્રિવેદીએ કર્યું હતું. અધ્યક્ષ શ્રી ભગવતીકુમાર શર્માએ ધ્રુલતાબહેનના પુસ્તક 'ઋતાકુંજ-૨' વિશે વાતો કરી હતી. સંચાલન અનંતા પરીખે કર્યું હતું. અંતે કવયિત્રી સંમેલનમાં સહુએ કવિતાનું રસપાન કર્યું હતું. સર્વ શ્રી રક્ષા દવે, સ્મિતા પારેખ, એષા દાદાવાળા, સંસ્કૃતિરાણી દેસાઈ, પ્રજ્ઞા પટેલ, સંધ્યા ભટ્ટ, લક્ષ્મી ડોબરિયા, રીતા ભટ્ટ, દિવ્યા મોદી, હર્ષવી પટેલ, પ્રજ્ઞા વશી, રીટા ત્રિવેદી અને ઉષા ઉપાધ્યાયે તેમની કવિતાઓ પ્રસ્તુત કરી હતી. સંચાલન ઉષાબહેને તથા અધ્યક્ષીય પ્રવચન દક્ષાબહેને વ્યાસે કર્યું હતું.

તા. ૧૭-૫ના રોજ ચોથી બેઠક 'ગુજરાતી નવલકથામાં લેખિકાઓનું યોગદાન' અંગે હતી. તેમાં સર્વશ્રી કાજલ ઓઝા-વેદે, ભાવના વકીલ, વર્ષા પાઠક અને રેખા શાહે કેન્દ્રિયત આપી હતી. અધ્યક્ષ બિંદુ ભટ્ટે, "કેન્દ્રિયત એ વર્કશોપમાં ડોકિયું કરવાની વાત છે." તેમ કહી લોકપ્રિય અને કલાસ્વરૂપ બંને પ્રવાસોની વાતો કરી હતી. તેમના સંચાલનમાં સાહિત્ય લોકો સુધી પહોંચી શકે તે માટેના ઉપક્રમની તરફેણ કરી હતી.

પાંચમી બેઠક - 'ગુજરાતી વાર્તામાં લેખિકાઓનું યોગદાન'માં ભારતી ર. દવે, આશા વીરેન્દ્ર, પારુલ કંદર્પ દેસાઈ, દીના પંડ્યા અને પન્ના ત્રિવેદીએ તેમની કેન્દ્રિયતો રજૂ કરી હતી. ભારતી દવે અને પારુલ દેસાઈએ 'પાક્ષિકી'નું વાર્તાવર્તુળ વાર્તાલેખનમાં નિમિત્ત બન્યું હોવાનું જણાવ્યું હતું. અધ્યક્ષીય પ્રવચન ભારતી દલાલે કર્યું હતું.

હિમાંશીબહેન શેલતે સમાપનબેઠકમાં, "પૂરી સજ્જતા વિના સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં

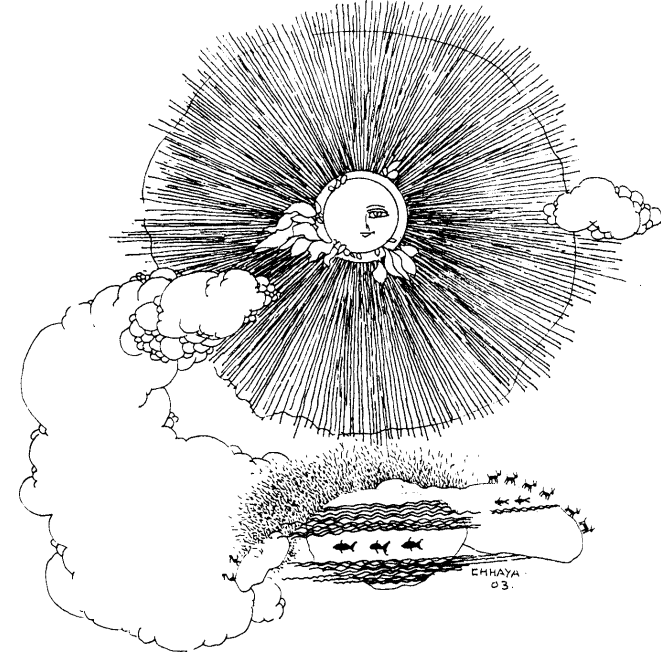
પ્રવેશવું એ અપરાધ છે" તેમ કહી, ઉત્કૃષ્ટતાની સાધના કોઈ પણ ભોગે છોડાય નહીં કે સમાધાન પણ કરાય નહીં, તેવી લાલબત્તી ધરી હતી. તો ભગવતીકુમાર શર્માએ સત્રની ઉપયોગિતા સ્વયં સ્પષ્ટ હોવાનું જણાવી, વાર્તાપઠન પણ સર્જનાત્મકતાનો પ્રશ્ન હોઈ ભવિષ્યમાં તેવા કાર્યક્રમો યોજવાનું સૂચવ્યું હતું.

અંતમાં સંસ્થા વતી અનંતા પરીખે અને ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ વતી પારુલ દેસાઈએ સૌનો આભાર માન્યો હતો. આ રીતે દોઢ દિવસનું લેખિકાસત્ર સઘન અને સભર રહ્યું હતું.

— કાલિન્દી પરીખ

૧

ગુજરાતી સાહિત્યના પ્રખ્યાત વિવેચક-કવિ તથા 'એતદ્'ના સંપાદક નીતિન મહેતાનું તા. ૧-૬-૨૦૧૦ના રોજ અવસાન થયું છે. તેમને હાર્દિક શ્રદ્ધાંજલિ.

રેખાંકન : સવજી ણયા.